

róla mint magyar emberről s mint szakemberről, hogy különben nem engedte volna meg ilyen módon közlésüket, vagy nevét sietett volna levenni ilyen valótlan zagyvaságokat tartalmazó kötetről. Gy. F.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Koncz József.

1829—1906.

Egyik lelkes írónkat, gyűjtőnket, egyik legszorgalmasabb kutatónkat veszítettük el Koncz Józsefben, ki ez évi márczius 3-án Marosvásárhelyt 77 éves korában elhunyt. Az erdélyrészi magyar középiskolák író tanárai közül az utóbbi évtizedekben az ő nevét ismerték a legszélesebb körben. 1875-től 1905-ig több mint tizenöt folyóiratnak volt dolgozótársa. Fiatalságától kezdve Marosvásárhelyen működött s széleskörű munkásságából Erdélyre jutott a legtöbb, hozzá kapcsolta őt egész élete, küzdelmes fiatalságától férfi és öregkora utolsó napjaiig. Irodalmunknak 30 évig volt buzgó munkása s Péchy Simon bibliafordításának felfedezésével, Szenczi Molnár Albert és Pápai Páriz Ferencz naplójának, I. Rákóczy György útinaplójának, Enyedi Lakatos Márton krónikájának, a Lupuj vajdáról való éneknek s Péchy Simon életrajzára és a szombatosságra vonatkozó adatainak közreadásával nagy érdemet szerzett. Megírta a marosvásárhelyi ev. ref. kollégium történetét s protestáns egyháztörténeti adatai összegyűjtve egy kötetet tennének. Ugyanennyire mennek irodalom- s művelődéstörténeti és gazdaságtörténeti publikációi is. Gyűjtőmunkásságának a marosvásárhelyi ev. ref. kollégiumi könyvtár ezrekre menő szaporulata örök emléke. Számos becses régi magyar művet, több kéziratot és czimeres levelet ő szerzett és mentett meg s a könyv szeretete irányította más téren való működésre is. Már 1856-ban és 57-ben rendezte a marosvásárhelyi kollégium nagy könyvtárát; 1782-ben újra rendezte és címtározta a 14 év alatt gyűlt új anyagot. Megírta a kollégium könyvtárának és nyomdájának ismertetését, megcsinálta a könyvtár katalógusát s a marosvásárhelyi Teleki-könyvtár kartofilaceumainak és miscellaneáinak címtárait, kidolgozta a kollégiumi könyvtár halotti beszédeinek címjegyzékét is. Sokat búvárkodott a Teleki-levéltárban, a melynek 1896 óta őre volt. Magának is szép könyvtára maradt. Irói összeköttetéseit nagyrészt haláláig fentartotta s minden irodalmi- és gyűjtő-mozgalom érdekelt. Az igazi szakember nemes szenvedélyével értékelte az ily emlékeket, még akkor is, mikor tőlük megvált. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának tavaly két szép czimeres levelet ajándékozott, bölcsen tudván, hogy ott jó helyre jutnak.

Azok közé a lelkes, buzgó emberek közé tartozott, kik a régi protestáns professzorok hagyományainak megfelelően a tanári működéshez tartozónak fogták fel az irói munkálkodást. Állását nem szinekúrának, hanem olyan pozíciónak tekintette, a mely módot nyújt, de mindenkit kötelez is a tehetségében álló tevékenységre. Ebben a felfogásban élve, holtáig szorgalmasan hordozta az építőköveket a magyar nemzeti kultúra nagy épületéhez.

Petőfi stenogramja. A múlt század kilenczvenes évei elején, Petőfi néhány napig a magyar stenografiának hirtelen támadott dicsősége volt. Jókai a P. Hirlapban 1892. elején, nagy örvendezve adta hírül, hogy Petőfinek egy ismeretlen kézírata került elő, egyenesen a segesvári csataterőről, mely verseinek gyorsírással készült gyűjteményét foglalja magában. A folyóírással írt czimekben és kezdősorokban határozottan fölismerte Petőfi kezevonását s a szabályos stenogramban is Petőfi-kézíratot látott. Gazdag képzelemmel színezve írta meg a kézirat legendáját s annak egykori tulajdonosát boldoggá és kincset érő vagyon tulajdonosává tette.

Ez a hír, a milyen kalandos volt, éppen olyan sebesen szárnyalta be a fővárost és a vidéket, mire azonban a vidéki lapok nagy lelkesedve közölték, a M. Nemzeti Múzeum Jókai illuzióját szerte fujta. Jókai egyenesen Pulszkyhoz fordult s a Nemzeti Múzeum könyvtára, melynek kítűnő Petőfi-gyűjteménye van, hamarosan megállapította, hogy a kötet nem Petőfi kézírása, hogy sem a cím- és kezdő sorok folyóírása, sem a gyorsírású szöveg nem a Petőfié. Megállapította azt is, hogy a stenogram nem is egykorú írás, hanem 10—15 évvel készülhetett a mondott időnél korábban. Az így lepuffantott kacsza annyira szárnyaszegetten hullott alá, hogy már a fővárosi újságok is csak elvétve adtak hírt a szertefoszlott legendáról, a vidéki lapokba nem került bele, a *Petőfi-Múzeum* csak éppen hogy tudomást vett a fölmerült s elmerült eseményről. Csak egyetlen helyen tartotta még magát a legenda, a kézirat tulajdonosában, a ki ezzel a legendával, a Jókai tekintélyével díszesített kézíratot az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának a minap följánlotta, ajánlatában az egész legendát hűségesen meg is írta.

A kézíratot sikerült megvásárolni, mert sikerült tulajdonosával is megértetni, hogy Petőfi nem volt gyorsíró. A Gabelsberger rendszerében írt kézirat már csak azért sem lehetett Petőfi sajátkezű írása, mert az 1839-ben megalapított Gabelsberger-féle gyorsírási rendszert csak 1861-ben próbálták meg magyarra átültetni. *Gastner* Lajosnak e kísérlete után még évek teltek el, mire Markovits Ivánnak a magyar Gabelsberger-rendszert kidolgozni, gyakorlatilag alkalmazni, elismertetni sikerült. Petőfi stenografusa ez iskolának egyik hive *Nagy Béla* volt, a ki nevét is följegyezte s a kinek ez érdemét már a Nemzeti Múzeum részéről megejtett vizsgálat is kiderítette.

A kézirat kis 8r. könyvecske 7.6×11.6 cm), 397 számozott lapja s 4 számozatlan levele van. Barna vászonban kötve, meglehetősen viseltes táblái csak azt árulják el, hogy könyvkötő mestere, művészetének még nagyon kezdetén volt.

Czímlapja ma már nincs, tartalommutatójának utolsó levelét félig ráragasztották a táblára, de a Nagy Béla nevét tartalmazó rész már kiszakadt. A belé írott 157 költeményből a *Nemzeti dal* az első s a *Híres szépség* az utolsó. A versek között rendszer vagy csoportosítás nincs. A költemények sorrendje Petőfi 1846-tól megjelent egyik kiadásával sem egyezik, hanem a gyorsíró önkényesen válogatott s a „Van-e mostan olyan legény“ című költeményben előbb a 2. és 3. versszakasz sorrendjét is összecserélte.

Feltűnő, hogy Petőfi egyik legutoljára (1849 jún. 20—30 között)

írt költeménye *Föl a szent háborúra*, — mely után időrendben mindössze még csak egy verséről tudunk, — a kéziratban a 297 lapra esik s számos korábban írott darab követi. Már ez az egy körülmény is gyanússá tehetné volna a legendát, mert tudvalevő, hogy Petőfi e költeménye megírása után Pestet elhagyta s két heti mezőberényi tartózkodását nem számítva — a hol egy drámáján dolgozott — elestéig egész élete folytonos utazás volt. Ideje sem lehetett a mintegy ezer kilométeres fásztó szekerezés alatt és sokszor ellenség között 100 oldalos gyorsírási gyakorlatokat végezni. De a legendák továbbadói nem törődnek ilyen kicsinységgel.

Örménytörténetírás. Ha valaki az *Arménia* 1905. és 1906. évfolyamaiban a magyarok eredete és őslaka című tanulmányt elolvassa, okvetetlen érezni fogja azt, hogy ez a *tanulmány* a szakmunkáknak, hírlapi és lexikoni cikkeknek, gimnáziumi tankönyvek kivonatainak és a szerző jámbor feltevéseinek rendszertelen tarka képe.

Az egész *tanulmány* azt a gondolatot szolgálja, hogy az örménység és a magyarság egy eredetű, hazát is közösen foglalt s eleinte egyenlő államalkotó tényező volt. Az örménységnek vezérszerepe volt, sőt a római hódítás s a népvándorlás alatt is a mai Magyarország területén szerepelvén: a magyar nemzetnek legrégebbi autohton eleme.

A *tanulmány* szerint örmények voltak a legio fulminatrix (?) katonái, örmények jöttek be a népvándorlás alatt, örmény volt Lebediasz (komikus bizonyítása az 1905. évf. 68. lapján) s a 80,000 honfoglaló magyarnak kereken a fele. A nyolcz magyar törzsfőből vagy vajdából is csak három volt magyar. A magyarok a baziliusok és örmények házaságából 894-ben születtek s úgy látszik, hogy hamar leöntötték őket a keresztvízzel, mert a Magyarországra való beköltözés előtt már keresztények voltak. Nevelést is hamar és jót kaphattak, mert a honfoglaláskor egy részük már tudott latinul. — Az eddig sohasem hallott nagyszámú örménységnek sohasem hallott és sohasem igazolható nagy szerepet ad. Az ő nyomuk van a vérszerződésben, a nemzeti színekben, a magyar címer kettős keresztjében s az író még az 1600-iki léczfalvi országgyűlésen kitiltott görög kereskedőkben is Árpád basziliusainak utódait látja. Az örmény Kasza és Kopár familiák pedig egyenesen az Árpád-ház rokonai. — Távoll áll tőlünk, hogy mindebből a kettős keresztre vonatkozó félig bizonyított feltevésén kívül bármit is komolyan vegyünk, de az *Arménia* újabb nyelvészkedésére mégis rá kell egy példával mutatni. A tanulmány azt állítja, hogy a magyar nádorispán (comes palatinus) és a várispán (comes castri) az örmény *isbán* (agaso, lovász) szóval tulajdonképpen egy. Ez szép lenne, ha igaz volna s nagyon örvendének, ha a sokféleképp magyarozott ispán elnevezést tényleg keletről, az örményekkel hoztuk volna magunkkal. Csakhogy a dolognak bökkenője van, mert az örmény *isbánnak* megfelelő *agaso* a magyarban sohasem fordul elő *ispán* jelentésben; s az *isbán* szó alak nyelvemlékeinkből nem igazolható.

A tanulmány azonban a bizonyítással nem sokat számol. Kalandozik, ábrándoz s fejtegetéseit helyenként a néhai jó Horvát István is megirigyelhetné. Sajnálónok, ha egy-egy hiszékeny laikust félrevezetne.

A jámbor együgyűségnek ilyen tiszteletre méltó tömegével szemben fölösleges azt megjegyezni, hogy a történetírásnak nem tendenciákat és üres ábrándokat, hanem az igazságot kell szolgáltatnia. **Klmm.**